

МОН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи
та міжнародних зв'язків

Віталій ХАРУТА

_____ 2026 р.

**ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
за освітньо-професійною програмою
«ЕКОНОМІКА»**

**першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»**

**Освітня кваліфікація
Бакалавр з економіки**

**Київ
2026**

Програму атестаційного екзамену за освітньо-професійною програмою «Економіка» для атестації випускників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» у 2025/2026 навчальному році розроблено кафедрою економіки, маркетингу та бізнес-адміністрування.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри економіки, маркетингу та бізнес-адміністрування 2 березня 2026 року, протокол № 10.

Завідувач кафедри ЕМБА
д-р екон. наук, професор

Вікторія ЯНОВСЬКА

2 березня 2026 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту управління, технологій та правових наук НТУ 25 березня 2026 року, протокол № 3.

Голова Вченої ради,
В.о. директор ННІУТПН
канд. екон. наук, професор

Марина КОВБАТЮК

25 березня 2026 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні Науково-методичної ради Національного транспортного університету 02 квітня 2026 року, протокол № 81.

Голова Науково-методичної ради,
канд. техн. наук, професор

Олександр МЕЛЬНИЧЕНКО

02 квітня 2026 р.

ЗМІСТ

Загальні положення.....	4
Дисципліна «Економіка підприємства».....	5
Дисципліна «Обґрунтування рішень та оцінювання ризиків».....	14
Дисципліна «Планування і контроль на підприємстві».....	17
Дисципліна «Економіка праці і соціально-трудові відносини».....	26
Критерії оцінювання досягнутих результатів навчання.....	34
Додаток А. Форма білета атестаційного екзамену.....	36

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Атестаційний екзамен є формою атестації випускників за освітньо-професійною програмою «Економіка» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» у 2025/2026 навчальному році. Атестація завершується видачею документа встановленого зразка про присудження здобувачу освітньої кваліфікації «Бакалавр з економіки».

Атестаційний екзамен передбачає оцінювання досягнутих результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою «Економіка» для атестації.

Програму атестаційного екзамену за освітньо-професійною програмою «Економіка» для атестації випускників першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» розроблено кафедрою економіки, маркетингу та бізнес-адміністрування на основі цієї освітньо-професійної програми.

Атестаційний екзамен проводять у письмовій формі.

Білет атестаційного екзамену містить 2 теоретичних питання та 4 задачі з основних профільюючих дисциплін.

Відповіді на теоретичні питання та розв'язання задач здобувач наводить на аркушах для письмової відповіді.

1. ДИСЦИПЛІНА «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

Тема 1. Підприємницька діяльність суб'єктів господарювання

Поняття, ознаки підприємства. Місія та цілі підприємства. Законодавча база. Класифікація підприємств. Виробнича структура підприємства. Інтеграційні форми підприємств та організацій. Основи здійснення підприємницької діяльності. Припинення підприємницької діяльності. Некомерційне господарювання. Основні засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання. Характеристика (ознаки) підприємницької діяльності (підприємництва). Ознаки господарської діяльності. Мета підприємницької діяльності. Виробниче підприємництво. Комерційне підприємництво. Фінансово-кредитне підприємництво.

Тема 2. Виробничі засоби підприємства

Матеріальні активи як сукупність виробничих засобів та іншого майна підприємства. Поділ виробничих засобів на основні й оборотні, їх роль у здійсненні процесу виробництва продукції або надання послуг. Соціально-економічне значення і системи показників ефективності відтворення та використання основних засобів. Напрямки інтенсифікації відтворення та шляхи ліпшого використання основних засобів підприємства за нормальних умов господарювання. Елементний склад оборотних засобів. Характеристика виробничих запасів, напівфабрикатів власного виготовлення, незавершеного виробництва і витрат майбутніх періодів. Нормування витрат матеріальних ресурсів і обчислення необхідного обсягу оборотних засобів. Показники і способи найефективнішого використання матеріальних ресурсів. Політика ресурсозбереження.

Тема 3. Оборотні засоби та кошти підприємства

Поняття і структура. Методи розрахунку нормативів оборотних коштів: аналітичний, коефіцієнтний, прямого рахунку. Норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві. Норматив оборотних коштів в інших нормованих елементах. Ефективність використання.

Тема 4. Персонал підприємства. Продуктивність, мотивація та оплата праці персоналу.

Поняття «персонал». Визначення необхідної чисельності персоналу підприємства. Показники складу і руху персоналу. Категорії персоналу підприємства. Поділ персоналу за професіями і кваліфікацією. Поняття продуктивності праці та методи її вимірювання. Форми та системи оплати праці на підприємстві. Форми мотивації працівників. Чинники підвищення продуктивності праці.

Тема 5. Формування витрат виробництва. Собівартість продукції та ціноутворення на підприємстві

Поточні витрати (собівартість продукції) як комплексний економічний

показник. Включення поточних витрат виробництва до собівартості продукції (послуг). Класифікація витрат на виробництво за окремими ознаками (ступенем однорідності, зв'язком з обсягом виробництва, способом обчислення на одиницю продукції). Структура поточних витрат за окремими групами первинних елементів на підприємствах різних галузей і тенденція її зміни з часом. Обґрунтування й вибір стратегії зниження поточних витрат на підприємствах України. Визначення впливу окремих техніко-економічних чинників на зменшення поточних витрат. Державне регулювання ціноутворення. Шляхи вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Тема 6. Фінансово-економічні результати й ефективність діяльності підприємства

Прибуток і дохід як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Прибутковість і дохідність: їх сутність та різниця між ними. Джерела формування загальної величини прибутку (доходу) підприємства. Рівень прибутковості підприємств різних галузей економіки України. Суть, важливість і методичні підходи до оцінки загального фінансово- економічного стану підприємства. Групи показників для оцінки прибутковості, ліквідності, оборотності, стабільності та ділової активності; методика їх обчислення.

Тема 7. Інноваційні процеси на підприємстві

Поняття, змістова характеристика та окремі види інноваційних процесів. Сутнісне тлумачення науково-технічного прогресу. Організаційний прогрес (ОП) як узагальнюючий фактор використання організаційних, економічних, соціальних та юридичних нововведень. Загальносистемний і внутрішньосуб'єктний напрямки ОП. Методика визначення ефективності технічних нововведень.

Тема 8. Організація виробництва на підприємстві

Поняття й основні елементи виробничого процесу. Принципи організації виробничого процесу. Виробничий цикл і його тривалість. Поняття методу організації виробництва. Використовувані методи організації виробництва. Сутність і соціально-економічне значення застосування різних форм організації виробництва.

Тема 9. Прогнозування, планування та регулювання діяльності підприємства

Мета, ознаки, об'єкти й принципи прогнозування. Предмет економічного прогнозування. Нормативне й пошукове прогнозування. Принципові основи планування. Планування як домінуюча функція управління. Специфічні принципи планування. Система планів підприємства. Методи планування діяльності та розвитку підприємства. Необхідність, методи й принципи державного економічного регулювання діяльності окремих суб'єктів господарювання. Державні контракти (замовлення) і фінансова підтримка

певних суб'єктів господарювання. Банківські й комерційні кредити, їх види, форми та умови надання суб'єктам господарювання. Інші форми регулювання державою підприємницької діяльності суб'єктів господарювання.

Тема 10. Реструктуризація, санація, банкрутство та ліквідація підприємства

Система виживання підприємств (організацій) в ринкових умовах господарювання, її ознаки, необхідність практичного використання й змістова характеристика. Основні економічні параметри системи виживання. Головні організаційні заходи й необхідні кошти для виживання підприємства, його виходу з кризової економічної ситуації. Суть механізму санації (фінансово-економічного оздоровлення) та її цілей. Програма санаційних заходів фінансово-економічного характеру. Особливості державної підтримки проведення санації потенційно конкурентоспроможних підприємств (організацій). Практика й ефективність санації суб'єктів господарювання в Україні. Сутнісна характеристика банкрутства підприємства (організації). Масштаби й тенденції банкрутства підприємств (організацій) в Україні. Процес ліквідації (припинення діяльності) збанкрутілого суб'єкта господарювання. Управління майном боржника та оцінка можливих наслідків ліквідації збанкрутілих підприємств (організацій).

Орієнтовні задачі для атестаційного екзамену

Задача 1

Визначити показники ефективності використання основних засобів за наступними вихідними даними:

- вартість основних засобів на 1 січня – 350 тис.грн;
- вартість основних засобів введених в дію 1 липня – 95 тис.грн;
- вартість основних засобів списаних 1 жовтня – 75 тис.грн;
- річний випуск продукції – 2100 тис.грн.;
- чисельність працівників – 300 чол.

Задача 2

Обсяг валової продукції підприємства за рік – 100 тис.грн. Основні засобів на початок року склали – 49 тис.грн., 1 травня вводяться основні засобів на суму 10,5 тис.грн., а с 1 серпня вибувають – на 3900 грн. У цеху нараховується 75 верстатів. За добу вони працюють так: 50 верстатів – у три зміни; 17 верстатів – у дві зміни; 7 верстатів – в одну зміну. Визначити показники використання основних засобів (фондовіддачу, фондоємкість) та коефіцієнт змінності обладнання.

Задача 3

Визначити середньорічну вартість основних засобів підприємства, коефіцієнти оновлення, вибуття та зносу основних засобів, якщо відомо, що

вартість основних засобів на початок року становила 5,1 млн.грн., з 1 березня буде введено основних засобів на 350 тис.грн., з 1 липня виведено на 500 тис.грн., з 1 серпня введено на 370 тис.грн., з 1 листопада виведено на 290 тис.грн. та з 1 грудня введено на 130 тис.грн.

Сума амортизаційних відрахувань складе 70 тис.грн.

Задача 4

Підприємство використовує сім верстатів, які придбані 4 роки тому за ціною 3 500 грн. кожний. Нормативний строк служби обладнання такого класу 8 років. Теперішня ціна обладнання такого класу 2 350 грн. Розрахувати загальний коефіцієнт зносу.

Задача 5

Обчислити норму амортизаційних відрахувань на придбане нове устаткування (декілька фрезерних верстатів), балансова вартість якого складає 690 тис. гривен. Ліквідаційна вартість прогнозується на рівні 40 тис. грн, строк служби складає 2 роки.

Задача 6

Підприємство придбало виробниче устаткування. Первісна його вартість складає 69000грн, ліквідаційна вартість - 6000 грн, очікуваний термін корисного використання устаткування – 1,25 року, очікуваний обсяг продукції, яка буде виготовлена завдяки даному обладнанню 15000 деталей, з наступним розподілом по місяцях:

місяць	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
% виробництва	7	7,5	7,8	8	8,1	8,2	8,5	8,6	8,4	8,3	7,9	7,6	7,3	6,9	6,5

Визначити розмір амортизаційних відрахувань всіма методами впродовж всього терміну експлуатації устаткування, суму зносу на кінець кожного року, залишкову вартість устаткування.

Задача 7

Підприємство придбало автомобіль. Його первісна вартість становила 350 тис. грн., нормативний строк експлуатації – 10 років, ліквідаційна вартість – 8 тис. грн. Амортизаційні відрахування перший рік визначали за допомогою лінійного методу, а після вирішили замінити на метод прискореного зменшення залишкової вартості. Після 2 років експлуатації автомобіль був проданий сторонній організації.

Розрахувати суми амортизаційних відрахувань та визначити ціну, за яку підприємство реалізувало дане авто. Пояснити отримані результати.

Задача 8

Визначити, як змінилася фондоозброєність на підприємстві і чи є ця зміна позитивним фактом, якщо у базовому році середньорічна вартість основних виробничих засобів – 926 тис.грн, середньооблікова чисельність – 350 чол. У

плановому році середньорічна вартість основних виробничих засобів зросла на 10%, середньооблікова чисельність зросла на 5 чол.

Задача 9

Вартість придбаного верстата становила 53 тис. грн, його доставка й монтаж обійшлися підприємству в 6,7 тис. грн. Визначити щорічну суму амортизаційних відрахувань та його залишкову вартість після трьох років експлуатації, якщо річна норма амортизаційних відрахувань становить 12%. При нарахуванні амортизації застосувати прямолінійний метод.

Задача 10

Випуск продукції за рік склав 25 тис. одиниць, собівартість виробу – 1,7 тис.грн., ціна виробу на 25% перевищує собівартість, тривалість виробничого циклу виготовлення виробу складає 9 днів, коефіцієнт нарощування витрат дорівнює 0,6. Середньорічний залишок оборотних засобів – 5 млн.грн.

Визначити норматив оборотних засобів в незавершене виробництво та показники оборотності засобів підприємства.

Задача 11

За даними таблиці визначити запаси підприємства у чорному металі, якщо період поставки 25 днів, період зриву поставки 6 дні.

Номер деталі	Чиста маса, кг	Коефіцієнт використання металу	Виробнича програма, шт/рік
1	210	0,85	3500
2	190	0,95	4100
3	180	0,75	4300
4	170	0,8	4550
5	160	0,9	5000

Задача 12

Визначити місячну потребу підприємства у кольоровому металі та його мінімальний, середній та максимальний запаси, якщо період поставки 10 днів, період зриву поставки 3 дні. Для забезпечення виконання денної програми слід використати 1000 кг металу, причому, його втрати в процесі виробництва становлять 3%. Протягом місяця підприємство працює 22 робочих дні.

Задача 13

Обігові кошти згідно балансу підприємства складають 1600 тис. грн. Розрахунковий період, це рік за який складено баланс. Об'єм реалізованої продукції за розрахунковий період 79700 тис. грн. Розрахувати оборотність оборотних коштів (прямий коефіцієнт оборотності та зворотній коефіцієнт загрузки).

Задача 14

Визначити норматив оборотних засобів у виробничих запасах основних матеріалів та напівфабрикатів декількох видів на друге півріччя 2014 року (180 робочих днів), якщо необхідно виробити виробів А – 250 шт. та виробів Б – 80 шт. на основі даних таблиці.

Вихідні дані

	Назва	Класифікація матеріалів		
		Клас 1	Клас 2	Клас 3
1	Норма витрат виробу А, кг.	378	250	300
2	Норма витрат виробу Б, кг.	300	270	250
3	Ціна договірна, грн. / т	250	300	270
4	Інтервал між поставками, дні	25	40	25
5	Транспортні запаси, дні	34	25	26
6	Страховий запас, дні	12	87	15

Задача 15

У плановому періоді час одного обороту планується довести до 58 днів впровадженням організаційно-технічних заходів. У базовому періоді обсяг реалізованої продукції становив 32 млн. грн., а середньорічний залишок нормованих оборотних засобів – 5,5 млн. грн.

Визначити на скільки днів скоротиться період обороту оборотних засобів та абсолютну суму вивільнених оборотних засобів.

Задача 16

Визначити норму запасу оборотних засобів у незавершеному виробництві, якщо протягом року буде виготовлено 520 виробів собівартістю 110 грн кожний. Тривалість циклу виготовлення складає 9 днів, на його початку витрачається 870 гривень.

Задача 17

Обігові кошти згідно з балансом підприємства складають 1600 тис. гривень. Розрахунковий період - це рік, за який складено баланс. Обсяг реалізованої продукції за розрахунковий період склав 79700 тис. гривень. Розрахувати оборотність оборотних коштів (прямий коефіцієнт оборотності та зворотній коефіцієнт завантаження).

Задача 18

У плановому періоді час одного обороту планується довести до 60 днів впровадженням організаційно-технічних заходів. У базовому періоді обсяг реалізованої продукції склав 40 млн. грн., а середньорічний залишок нормованих оборотних засобів – 7,5 млн. гривень.

Визначити, на скільки днів скоротиться період обороту оборотних засобів та абсолютну суму вивільнених оборотних засобів.

Задача 19

У плановому періоді час одного обороту планується довести до 58 днів впровадженням організаційно-технічних заходів. У базовому періоді обсяг реалізованої продукції складав 32 млн. грн, а середньорічний залишок нормованих оборотних засобів – 5,5 млн. гривен.

Визначити, на скільки днів скоротиться період обороту оборотних засобів та абсолютну суму вивільнених оборотних засобів.

Задача 20

У цеху встановлена 50 верстатів, які працюють в безперервному режимі. Норма обслуговування складає 10 верстатів на 1 апаратника. Планові не виходи працівників відповідно до балансу робочого часу становлять 10 % від оперативного часу. Необхідно визначити спискову та явочну чисельність апаратників.

Задача 21

Визначити коефіцієнт використання трудового потенціалу підприємства, якщо відомо, що середньооблікова чисельність складає 2500 чоловік. Протягом року було прийнято 163 робітника та звільнено 369 (з них 305 за власним бажанням та 64 людини за порушення трудової дисципліни та не відповідність посаді, що займалася).

Задача 22

Скласти баланс робочого часу на плановий рік, виходячи з балансу робочого часу звітного року та додаткових даних.

Вихідні дані для розрахунків

Показник	Звітний рік	Плановий показник
1	2	32
Кількість календарних днів	365	365
Вихідні й святкові дні	112	+ 2 дні
Номінальний фонд робочого часу, днів	253	?
Невиходи на роботу, днів	43	?
з них:		
- відпустки	26	+ 5 днів
- захворювання	9	6
- невиходи, що дозволяються законом	2	на рівні
- невиходи з дозволу адміністрації	1	на рівні
- прогули	2	-
- цілодобові простої	2	-
- страйки	1	-
Ефективний фонд робочого часу, днів	210	?
Середня тривалість робочого дня, годин	7,5	7,6
Ефективний фонд робочого часу на рік, годин	1575	

Задача 23

Визначити потреби підприємства в працівниках, якщо вона має 305 верстатів з нормою обслуговування 2 верстати на людину. Підприємство планує працювати 2 зміни. Явочна чисельність працівників у минулому періоді складала 170 чоловік. Середньооблікова чисельність працівників складає 180 чоловік. Крім того, співвідношенні адміністративно-управлінського персоналу до працівників основного виробництва планується у розмірі 15 %.

Задача 24

Підприємство почало працювати з лютого. Середньооблікова чисельність робітників у лютому складала 829, а в березні - 880 осіб. Далі підприємство було розформовано. Визначити середньооблікову чисельність робітників за I квартал і за рік.

Задача 25

Станом на 1 жовтня облікова чисельність робітників на підприємстві складала 800 осіб; 13 жовтня 2 особи було звільнено за порушення трудової дисципліни, 18 жовтня було прийнято 10 осіб, а 22 жовтня 7 осіб було звільнено за власним бажанням.

Визначити середньооблікову чисельність робітників у жовтні, чисельність робітників станом на 1 листопада, коефіцієнти вибуття, прийому та плинності кадрів.

Задача 26

Визначити загальну економію чисельності робітників та приріст продуктивності праці за рахунок скорочення понадпланових простоїв, якщо у плановому періоді кожен робітник повинен був відпрацювати протягом року 230 днів. Через скорочення кількості захворювань та невиходів з дозволу адміністрації кількість відпрацьованих днів протягом року становила 234 дні. Чисельність промислово-виробничого персоналу становить 150 осіб, частка робітників $\alpha_{роб.} = 0,8$

Задача 27

Визначити необхідну чисельність робітників за наступними даними: кількість верстатів, що обслуговуються – 60, кожний верстат обслуговується ланкою в складі 3 особи, графік роботи – тризмінний, коефіцієнт облікового складу – 1,06.

Задача 28

Цех хімічного заводу оснащений 60 апаратами для вироблення мінеральних добрив. Кожний апарат обслуговується ланкою в складі 3 особи, графік роботи - чотиризмінний (тривалість зміни - 6 год), коефіцієнт облікового складу – 1,06. Визначити необхідну чисельність робітників.

Задача 29

У квітні виробнича фірма налічувала у своєму складі 60 осіб персоналу. У травні її чисельність зменшилась на 3 особи, у червні – 5 осіб. При цьому протягом другого кварталу загал всього було прийнято 12 нових працівників. Якою була середньооблікова чисельність персоналу фірми у другому кварталі?

Задача 30

Місячна програма виробничої дільниці складає 250 комплектів деталей. Час на обробку комплекту: з токарних робіт – 8,4 год, з фрезерних – 5,8 год, і з стругальних – 6,1 год. Запланований відсоток виконання на ділянці – 115%. Невиходи плануються у розмірі 10% від номінального фонду робочого часу (20 робочих днів). Визначити кількість робітників за фахом.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України : офіц. текст. – Київ : Парлам. вид-во, 2002. – 87 с.
2. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник / І.М. Бойчик. – Київ : Кондор-Видавництво, 2016. – 378 с.
3. Ковальська Л.Л., Кривов'язук І.В. Економіка підприємства : підручник / Л.Л. Ковальська, І.В. Кривов'язук. – Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. – 700 с.
4. Ліпич Л.Г. Економіка підприємства: підручник / Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. – 767 с.
5. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навч. посіб. Вид. 2-ге переробл. і доповн. / Н.М. Яркіна. – Київ : Вид-во Ліра-К, 2017. – 600 с.
6. Бандурка О.М. Економіка підприємства: навч. посіб. / О.М. Бандурка, Є.В. Ковальов, М.А. Садиков, О.С. Маковоз. – Харків : ХНУВС, 2017. – 192 с.
7. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник. 3-тє вид., переробл. та доповн. / С.Ф. Покропивний. – Київ : КНЕУ, 2016. – 528 с.
8. Лойко В.В. Економіка підприємства: навчальний посібник / В.В. Лойко, Т.П. Макаровська. – Київ : КНУТД, 2015. – 267 с.
9. Лисак О.І. Економіка підприємства: навчальний посібник / О.І. Лисак, Л.О. Андрєєва, Л.О. Болтянська. – Мелітополь : Люкс, 2020. – 272 с.
10. Черниш С.С. Економічний аналіз / С.С. Черниш. – Київ : ЦУЛ, 2019. – 256 с.
11. Бондаренко Л.М. Економіка підприємства : практикум для студентів усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня / Л.М. Бондаренко, М.В. Горобинська. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 66 с.

2. ДИСЦИПЛІНА «ОБГРУНТУВАННЯ РІШЕНЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ»

Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень

Визначення господарського рішення та його елементів. Аспекти прояву господарських рішень. Принципи та класифікація господарських рішень. Форми прийняття господарських рішень. Оптимальність, результативність та якість господарських рішень – основні параметри та показники. Параметри якості господарського рішення та умови його забезпечення. Чинники, які впливають на ефективність господарських рішень. Фактори, що визначають якість і ефективність управлінських рішень.

Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності

Сутність технології прийняття господарських рішень. Наукові школи управління щодо вибору процесу прийняття господарських рішень. Етапи технології прийняття господарського рішення та її алгоритм. Елементи процесу прийняття рішення. Компетентність особи, що приймає рішення. Складові прийняття та обґрунтування рішень: логіка, інтуїція, досвід. Різновиди процесу прийняття рішень. Класична, поведінкова та ірраціональна моделі прийняття рішень. Основні чинники, що впливають на прийняття рішення. Умови прийняття господарських рішень залежно від ступеня визначеності інформації. Ранжирування умов прийняття рішень.

Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень

Сутнісна характеристика методології обґрунтування господарських рішень. Визначення методів розробки господарських рішень. Класифікація методів. Види методів підготовки та обґрунтування господарських рішень: аналітичні, статистичні та математичні. Експертні методи та умови їх застосування. Характеристика евристичного програмування, види евристичних методів. Особливості застосування різних видів методів.

Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності

Оцінювання ефективності обґрунтування господарських рішень. Критерії оцінювання господарських рішень; побудова шкали оцінювання. Підходи до обґрунтування та вибору рішень: нормативний; дескриптивний; комплексний. Види і принципи оцінювання економічної ефективності господарських рішень. Контроль за перебігом виконання господарських рішень та його види.

Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень

Змістовність та основні завдання прогнозування. Види прогнозів господарських рішень. Методи прогнозування. Сутність та принципи аналізу господарських рішень. Методи аналізу господарських рішень та їх інструментарій. Сфери застосування методів та інструментів прийняття господарських рішень.

Тема 6. Невизначеність та аналіз господарських рішень

Особливості функціонування підприємств за умов невизначеності. Сутність та основні причини невизначеності. Видова класифікація невизначеності. Урахування фактора невизначеності в управлінні підприємством та засоби її зниження. Невизначеність як першоджерело ризику. Використання ймовірнісного підходу для обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності.

Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності

Критерії обґрунтування й прийняття господарських рішень в умовах невизначеності та їхня характеристика. Матриця прибутків і матриця витрат, особливості їхньої побудови. Критерії прийняття рішень в умовах повної невизначеності: критерій Вальда, критерій оптимізму, критерій песимізму; критерій мінімаксного ризику Севіджа, критерій песимізму-оптимізму Гурвіца. Критерії прийняття рішень в умовах часткової невизначеності: критерії Байєса, критерій Бернуллі-Лапласа. Умови оптимальності альтернатив за різними критеріями прийняття рішень в умовах ризику.

Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесах прийняття рішень

Теорія в корисності в системі процесів прийняття рішень. Детермінований еквівалент лотереї, премія за ризик та страхова сума. Методика побудови функції корисності. Очікувана корисність події. Аксиоми теорії очікуваної корисності. Умови схильності, несхильності та байдужості до ризику. Типи осіб, що приймають рішення за ставленням до ризику.

Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень

Сутність ризику, як економічної категорії. Фактори виникнення економічного ризику та його функції. Взаємозв'язок ризику і прибутку. Класифікації економічних ризиків. Джерела та чинники підприємницького ризику. Види економічних ризиків. Методи виявлення ризику. Обґрунтування господарських рішень в умовах ризику.

Тема 10. Критерії прийняття господарських рішень за умов ризику

Принципи прийняття управлінських рішень за умов економічного ризику. Прийняття господарського рішення на засадах оптимального планування. Порівняльна оцінка варіантів управлінських рішень з урахуванням ризику. Метод побудови дерева рішень.

Орієнтовні запитання для атестаційного екзамену

1. Аспекти прояву господарських рішень.
2. Принципи та класифікація господарських рішень.
3. Форми прийняття господарських рішень.
4. Основні параметри якості господарського рішення.
5. Фактори, що визначають якість і ефективність управлінських рішень.
6. Сутність технології прийняття господарських рішень.
7. Етапи технології прийняття господарських рішень.
8. Елементи процесу прийняття рішень.
9. Методи розробки господарських рішень.
10. Критерії оцінювання господарських рішень.
11. Методи аналізу господарських рішень.
12. Сутність та основні причини невизначеності.
13. Видова класифікація невизначеності.
14. Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень.
15. Методика побудови функції корисності.
16. Аксиоми теорії залежності.
17. Умови схильності, несхильності та байдужості до ризику.
18. Типи осіб, що приймають рішення за ставленнями до ризику.
19. Сутність ризику як економічної категорії.
20. Фактори виникнення економічного ризику та його функції.
21. Взаємозв'язок ризику і прибутку.
22. Класифікація економічних ризиків.
23. Причини виникнення економічного ризику.
24. Елементи ризику.
25. Джерела ризику.
26. Види економічних ризиків.
27. Методи виявлення ризику.
28. Прийняття господарського рішення на засадах оптимального планування.
29. Принципи прийняття управлінських рішень за умов економічного ризику.
30. Метод побудові дерева рішень.

Список рекомендованої літератури

1. Полінкевич О.М. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навчальний посібник / О.М. Полінкевич, І.Г. Волинець. – Луцьк: Вежа-Друк, 2018. – 336 с.

2. Прийняття управлінських рішень : навчальний посібник / [Ю.Є. Петруня, Б.В. Літовченко, Т.О. Пасічник та ін.] ; за ред. Ю.Є. Петруні. - [4-те вид., переробл. і доп.]. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020.

277 Посилкіна О.В. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / О.В. Посилкіна, Я.М. Деренська. – Харків : НФаУ, 2018. – 197 с.

278 Донець Л.І. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навчальний посібник / Л.І. Донець та ін. – Київ : ЦУЛ, 2017. – 472с.

279 Семененко І. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / І. Семененко, О. Ольшанський, К. Серебряк, О. Маслош. – Київ : Вид-во Східноукр. нац. ун-та ім. В. Даля, 2024. – 165 с.

280 Кравченко М.О. Управління ризиками: навчальний наочний посібник / М.О. Кравченко, К.О. Бояринова, К.О. Копішинська. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 432 с.

281 Скопенко Н.С. Економічні ризики: методи вимірювання та управління : навчальний посібник / Н. С. Скопенко, І. В. Федулова, Л. В. Мазник, О. М. Кириченко, Л. І. Удворгелі. – Київ : Видавничий дім «Кондор», 2021. – 348 с.

3. ДИСЦИПЛІНА «ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

Тема 1. Сутність планування та особливості його здійснення на підприємстві

Планування як наука. Приналежність планування до сфери людської діяльності. Сутність планології як науки планування, її предмет, об'єкт і методи дослідження. Теоретичні підвалини планування мікросистем.

Процес планування і вибір рішень. Змістова характеристика планування як орієнтованої на майбутнє діяльності з прийняття рішень. Альтернативність вибору та критерії прийняття раціональних рішень. Формальний і системний підходи у плануванні.

Планування як функція управління підприємством. Місце планування у структурованій за різновидами управлінській діяльності. Планування як процес складання і прийняття планів; планові процедури за умов різної визначеності зовнішнього середовища. Концепція контролінгу – інтегрованого інструменту планування і контролю.

Методи та інструменти планових розрахунків. Показники як результати перетворення наявної інформації у інформацію для планування. Узагальнені групи методів обчислення показників. Моделювання багатоваріантних планових розрахунків. Сфера доцільного використання описових, пояснювальних та імітаційних моделей. Реінжиніринг бізнес-процесів і розвиток планування.

Тема 2. Система планів підприємства

Функціонування системи планування на підприємстві. Сутність системи планування згідно з теорією систем. Система планування і система планів: термінологічні особливості. Передумови створення і ефективного функціонування системи планування на підприємстві. Загальний зміст

процедур планування за різних організаційних структур управління підприємством.

Різновиди планів та їхні комплекси. Класифікаційні ознаки та різновиди планів на підприємстві. Комплекси (підсистеми) планування: генеральне, цільове, стратегічне, поточне. Зведене планування загальних результатів і фінансове планування у системі контролінгу.

Зміст планів і організація їх розробки. Формалізоване представлення планування як досягнення взаємоузгодженості завдань підприємства. Поточний план як основна складова системи планів, його задачі, склад, загальний порядок розробки. Особливості організації розробки планів на підприємствах із централізованими та децентралізованими функціями планування.

Тема 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції

Формування плану збуту з урахуванням досліджень ринку, життєвого циклу продукції і детермінантів попиту. План збуту продукції, поняття, основні вихідні дані формування плану, необхідність маркетингових досліджень. Особливості визначення ринкового попиту на продукцію широкого вжитку і промислового призначення. Життєвий цикл виробів, їхній вплив на величину збуту виробів і одержання прибутку від їхньої реалізації. Аналіз і планування асортиментних портфелів із допомогою різних моделей. Вплив на попит і обсяги збуту продукції різних факторів (детермінантів) попиту.

Планування реклами. Поняття, мета реклами. Комунікаційна політика у здійсненні планів збуту продукції. Види і основні носії реклами. Розробка програми рекламування. Обґрунтування вибору рекламних засобів і ефективність реклами.

Планування збуту продукції. Характеристика планового обсягу збуту продукції. Показники плану. Залишки нереалізованої продукції, їхній склад і розрахунки. Планування витрат на збут продукції. Канали збуту продукції, стимулювання збуту з метою підвищення попиту на продукцію.

Тема 4. Виробництво продукції

Виробнича програма підприємства, її зміст і оптимізація. Характеристика виробничої програми і вихідних даних для її планування. Структура виробничої програми підприємства. Державний контракт і замовлення, їхня характеристика. Планування виробничої програми у натуральних і вартісних вимірниках. Оптимальний розподіл планової кількості кожної номенклатурної позиції по календарних періодах року (кварталах, місяцях). Мета оптимізації виробничої програми, планування оптимальної структури номенклатурних позицій. Економіко-математичні методи, що застосовуються у процесі оптимізації виробничої програми. Визначення максимально можливого обсягу виробництва продукції.

Планування обсягів виробництва продукції у вартісному вираженні. Товарна, валова, реалізована і чиста продукція; їхня характеристика, склад,

розрахунки. Визначення залишків незавершеного виробництва при плануванні валової продукції.

Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль

Зміст і завдання оперативно-календарного планування. Характеристика оперативно-календарного планування. Задачі та зміст календарного планування і диспетчерського регулювання. Міжцехове і внутрішньоцехове планування. Планово-облікові одиниці та системи оперативного планування.

Ритмічність виробництва. Характеристика рівномірного і ритмічного виробництва. Планування і оцінка рівня ритмічності виробництва на підприємстві.

Особливості оперативно-календарного планування на підприємствах одиничного, серійного і масового типів виробництва. Головне завдання оперативно-календарного планування на підприємствах одиничного типу виробництва. Об'єкт планування, порядок проходження замовлень; системи і календарно-планові розрахунки у одиничному типі виробництва. Розробка виробничих програм для цехів і дільниць. Календарно-планові нормативи та їхні розрахунки. Системи, які використовуються в процесі оперативно-календарного планування на підприємствах серійного типу; різновиди: комплектних та подетальних. Планування виробничих програм цехом і дільницями. Характеристика подетальних систем планування. Розрахунки календарно-планових нормативів. Планування роботи поточкових ліній. Розробка виробничих програм для цехів і дільниць.

Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва

Зміст планування МТЗ та послідовність його розробки. Завдання МТЗ підприємства, вихідні дані для розробки плану та послідовність його розробки. Методи вивчення ринку продукції. Методи вивчення ринку матеріальних ресурсів.

Планування потреби в матеріальних ресурсах. Методи розрахунку потреби в матеріальних ресурсах для основного виробництва. Особливості визначення потреби в деяких галузях промисловості. Розрахунок потреби в паливі та енергії.

Запаси й регулювання їхніх розмірів. Склад та класифікація запасів. Нормування виробничих запасів. Методи контролю за величиною нормативного рівня запасу матеріальних ресурсів. Графік зміни запасів при постійних інтервалах обсягів поставок. Методика розрахунку ціни матеріалів, яка враховує інфляцію.

Визначення потреби цехів у матеріальних ресурсах. Методи розрахунку потреби цехів у МТР. Лімітування відпуску матеріалів цехам. Способи забезпечення цехів матеріальними ресурсами.

Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю

Види виробничої потужності, чинники, що її визначають, і послідовність розрахунків. Поняття, мета та етапи визначення потужності підприємства.

Види, вимірники потужності. Чинники, під впливом яких формується потужність підприємства. Послідовність розрахунку виробничої потужності підприємства. Фонди часу, які використовуються при розрахунках потужності, їхнє визначення.

Методики розрахунку виробничої потужності. Вихідні дані для розрахунку потужності. Визначення потужності у загальному вигляді. Методика розрахунку виробничої потужності на підприємствах і в підрозділах різних типів виробництва. Визначення виробничої потужності складальних цехів і підрозділів.

Визначення максимально можливого випуску продукції з наявної потужності. Визначення введення в дію нових (додаткових) потужностей. Складання балансу. Визначення середньорічної потужності для обґрунтування обсягів випуску продукції у плановому році.

Система показників виробничої потужності. Основні шляхи підвищення ефективності використання виробничих потужностей.

Тема 8. Персонал і оплата праці

Планування персоналу. Місце персоналу у потенціалі підприємства. Поняття та класифікація категорій персоналу. Проблеми підприємства, пов'язані з персоналом, задачі планування персоналу. Вихідні дані для розробки плану по персоналу. Показники чисельності персоналу. Методи визначення чисельності персоналу. Розрахунок планового балансу робочого часу. Розрахунок чисельності окремих категорій працюючих. Визначення додаткової потреби у персоналі.

Планування продуктивності праці. Залежність чисельності персоналу від продуктивності праці. Задачі планування продуктивності праці. Вихідні дані для розробки плану по продуктивності праці. Показники продуктивності праці та методи їхнього обчислення. Розрахунки економії робочої сили під дією техніко-економічних факторів.

Планування оплати праці. Задачі планування оплати праці. Склад планового фонду заробітної плати. Вихідні дані для розробки плану по заробітній платі. Показники, що характеризують оплату праці. Методи визначення планового фонду заробітної плати. Розрахунки планового фонду заробітної плати за елементами. Розрахунок середньої заробітної плати. Співвідношення росту продуктивності праці та середньої заробітної плати.

Тема 9. Виробнича інфраструктура

Особливості функціонування та планування підрозділів виробничої інфраструктури. Особливості функціонування підрозділів виробничої інфраструктури. Складові елементи виробничої інфраструктури підприємства. Особливості планування діяльності підрозділів виробничої інфраструктури.

Планування забезпечення підприємства технологічною оснасткою. Методи визначення потреб в інструментах у різних типах виробництва. Планування діяльності інструментальних цехів (виробнича програма, собівартість). Методика обчислення оборотного фонду інструментів.

Планування діяльності ремонтного виробництва. Планування виробничої програми ремонтно-механічного цеху. Розрахунок середньорічних обсягів ремонтних робіт та робіт із технічного обслуговування. Розрахунок кількості робітників із ремонту та технічного обслуговування. Планування собівартості ремонтних робіт.

Планування енергозабезпечення підприємства. Визначення потреби в енергетичних ресурсах. Методи розрахунку потреби в електроенергії. Вимоги до складання енергетичних балансів. Методика розробки енергобалансів. Планування діяльності енергетичних цехів.

Планування транспортного обслуговування виробництва. Розрахунок вантажопотоків та вантажообороту. Планування діяльності транспортних цехів. Виробнича програма транспортного цеху. Розрахунок чисельності різних категорій робітників транспортного цеху. Планування собівартості транспортних робіт.

Тема 10. Витрати виробництва

Мета, завдання та послідовність розробки плану собівартості продукції. Мета розробки плану із собівартості продукції. Завдання плану із собівартості. Вихідні дані для розробки плану. Послідовність розробки плану. Показники планових розрахунків.

Розрахунок витрат за техніко-економічними факторами. Послідовність розрахунку планової собівартості. Класифікація факторів, що впливають на рівень витрат. Методика розрахунку зміни собівартості внаслідок дії факторів.

Планування собівартості реалізованої продукції. Визначення собівартості реалізованої продукції. Склад витрат виробничої собівартості. Склад статей калькулювання виробничої собівартості. Розподіл загальновиробничих витрат на постійні та змінні. Формування собівартості готової продукції. Формування собівартості реалізованої продукції. Взаємозв'язок операційних витрат за функціями та економічними елементами.

Розрахунок калькуляційних статей прямих витрат. Методика розрахунку статей прямих витрат (прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці). Методика складання зведеного кошторису. Взаємозв'язок кошторису на виробництво з іншими розділами внутрішньофірмового плану.

Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві

Зміст і завдання фінансового плану. Визначення обсягів фінансових ресурсів і джерел їхнього надходження. Основні завдання фінансового планування. Види фінансових планів: довгостроковий, поточний і оперативний. Складання фінансового плану за видами діяльності: оперативної, інвестиційної та фінансової.

Планування потреби у фінансових ресурсах. Планування потреби в основному і оборотному капіталі, їх визначення. Джерела фінансування капітальних вкладень. Методи розрахунку потреби в оборотних коштах.

Планування прибутковості підприємства. Валовий і чистий прибуток, їхня характеристика і послідовність розрахунку. Пасивна і активна стадії складання плану з прибутку. Методи планування прибутку.

Основні умови прибутковості підприємства. Аналіз «витрати-обсяг-прибуток» в процесі фінансового планування. Показники прибутковості підприємства. Види рентабельності та їхні розрахунки.

Тема 12. Планування і контроль оновлення продукції

Формування планів оновлення продукції, їхній склад і завдання. Загальна характеристика планових робіт у системі створення, підготовки виробництва і освоєння нової продукції. Завдання та склад планових робіт зі створення, підготовки виробництва і освоєння нової продукції. Нормативна база планування та комплекс основних планових обчислень.

Оптимізаційні планові розрахунки оновлення продукції. Економічна ефективність освоєння нової продукції: методичні підходи, порядок обґрунтувань. Методичні основи обчислення технологічної собівартості. Вибір варіанта технологічного процесу. Критична програма.

Планування витрат на підготовку і освоєння виробництва нової продукції. Особливості планування собівартості нових виробів на етапах їхньої розробки і освоєння. Закономірності зниження трудомісткості складних виробів у процесі освоєння виробництва. Криві освоєння. Зміни собівартості за умови різних характеристик кривих освоєння. Складання кошторису витрат та кошторисної калькуляції.

Об'ємно-календарне планування підготовки виробництва нової продукції. Обчислення трудомісткості окремих циклів робіт та тривалості етапів технічної підготовки виробництва нового виробу. Особливості методики розрахунків тривалості робіт за умови паралельного, послідовного, паралельно-послідовного способів їхнього виконання. Порядок виконання робіт і побудова графіків Ганта.

Сітьові методи планування підготовки виробництва та освоєння нових виробів. Поняття сітьових методів і моделей, їхня термінологія. Методика визначення основних показників: тривалості робіт, термінів настання подій, напруженості виконання. Побудова сітьових моделей виконання комплексів робіт, їхня оптимізація.

Тема 13. Організаційно-технічний розвиток

Технічний та організаційний розвиток підприємства. Зміст, завдання та послідовність розробки плану організаційно-технічного розвитку підприємства. Основні складові плану. Етапи планування організаційно-технічного розвитку підприємства. Принципи планування техніко-організаційного розвитку. Техніко-економічний аналіз. Зміст, структура, основні елементи. Фактори технічного й організаційного рівня розвитку підприємства.

Оцінка технічного рівня розвитку підприємства. Економічне обґрунтування організаційно-технічних заходів. Види ефектів від реалізації організаційно-технічних заходів. Система показників та методика оцінки загальної економічної

ефективності організаційно-технічних заходів. Методи планування організаційно-технічного розвитку підприємства.

Тема 14. Бізнес-планування

Сутність бізнес-планування та призначення бізнес-плану. Бізнес-планування як обґрунтування підприємницької ідеї, ділового проекту. Функціональна спрямованість бізнес-плану. Відмінність бізнес-планів щодо сфери застосування, складу предметної галузі, масштабів виробництва тощо.

Склад бізнес-плану і технологія його розробки. Унормований склад бізнес-плану як елемента ділового проекту. Вибір різновиду методики бізнес-плану з урахуванням його функціональної приналежності, виду діяльності, масштабів виробництва. Послідовність розробки бізнес-плану.

Оцінка середовища для бізнесу і формування власної ринкової позиції. Стан конкуренції у галузі як основа оцінки середовища для бізнесу. Обґрунтування маркетингової стратегії, цінової та нецінової політики підприємства. Схема формування плану маркетингу. Визначення прогнозу продажу з урахуванням еластичності попиту.

Планування виробництва продукції та його ресурсного забезпечення. Особливості обґрунтування виробництва продукції на новому і вже існуючому підприємстві. Визначення потреби у ресурсах. Розробка організаційної структури управління. Формування рівня запасів.

Фінансове планування. Основні документи фінансового плану, особливості їхньої розробки. Аналіз фінансових ресурсів підприємства й оцінка альтернативних схем фінансування проекту. Якісний і кількісний аналіз ризиків і планування запобігання втрат. Аналіз чутливості проекту.

Орієнтовні задачі для атестаційного екзамену

Задача 1

Розрахувати план збуту продукції підприємства на основі таких даних: у минулому році підприємство випустило 2000 виробів А та 5000 виробів Б; у плановому періоді збільшиться виробництво цих виробів на 15 %; ціна виробів складає, відповідно, 3 та 7 тис. грн. Крім того, буде виготовлено комплектуючих виробів на суму 4700 тис. грн, з них – на 1700 тис. грн – для сторонніх замовників. Залишки нереалізованої продукції на складі становитимуть на початок планового періоду 9 млн грн, на кінець – 0,4 млн грн.

Задача 2

Виробнича програма транспортного підприємства характеризується такими даними: готові вироби 30500 тис. грн, товари культурно-побутового призначення і господарського вжитку – 300 тис. грн, роботи промислового характеру і послуги, виконані на сторону – 350 тис. грн, вартість запчастин, відпущених на сторону – 180 тис. грн. Незавершене виробництво на початок року становило – 116 тис. грн, на кінець року – 122 тис. грн. Визначити обсяг валової продукції.

Задача 3

Визначити обсяг реалізованої продукції у вартісному вираженні, виходячи із таких даних: річний випуск продукції в натуральних одиницях по виробу А – 550 шт., Б – 730 шт., В – 600 шт., Г – 400 шт.; гуртова ціна за виріб А – 1000 грн, Б – 1800 грн, В – 1200 грн, Г – 900 грн; залишки готової продукції на початок планового року – 2530 тис. грн; вартість річної продукції, відвантаженої споживачеві, але не оплаченої ним у базовому періоді – 1700 тис. грн; залишки нереалізованої продукції на кінець року склали 4880 тис. грн.

Задача 4

Відповідно до укладених угод підприємство у плановому періоді повинно відвантажити споживачам 10 тис. виробів, направити у роздрібну торгівлю – 2 тис. виробів і створити 5-денний запас готової продукції до кінця року. Неминучі втрати від браку – 0,5 %. Розрахувати план виробництва виробів на плановий рік, у тому числі за кварталами.

Задача 5

На плановий період підприємством укладено договори на поставку металу в обсязі 8 т, а середня вага виробу 0,85 кг. Коефіцієнт використання металу 0,72. 30 % відходів металу можуть повторно використовуватися у виробництві. На плановий період МП має доставити споживачам 7500 шт. металовиробів. Обґрунтувати виробничу програму малого підприємства з виробництва металовиробів з точки зору забезпеченості металом.

Задача 6

Виробнича програма дільниці складає: виріб А – 400 шт., виріб В – 400 шт. Розцінки на вироби: 100 і 200 грн. відповідно. На дільниці працюють робітники-погодинники – 4 чол. VI розряду. Годинна тарифна ставка – 1,28, плановий ефективний фонд робочого часу погодинників – 1760 год. Розмір премії за виконання плану відрядників 40% від заробітку, погодинникам – 20%. Розрахувати плановий фонд заробітної плати.

Задача 7

Розрахувати річний фонд оплати праці основних робітників та їх середню заробітну плату за даними: трудомісткість виробничої програми – 180 тис. нормо-год., премії за виконання виробничих завдань – 30 %, доплати за роботу у нічний час – 0,2 тарифної ставки 3-го розряду за одну годину роботи у нічний час, доплати бригадирам – 0,21 % до нормативної заробітної плати з премією, доплати за скорочений робочий день і за перерви в роботі – 0,1 % до нормативної заробітної плати з премією.

Задача 8

Розрахувати планову чисельність робітників за професіями на підставі таких даних: виробнича програма підприємства складає – 50 тис. шт./рік. Трудомісткість виконання окремих видів робіт на один виріб складає: токарні роботи – 10 нормо-

год., свердлильні роботи – 17 нормо-год, фрезерні роботи – 8 нормо-год, шліфувальні роботи – 6 нормо-год, складальні роботи – 16 нормо-год. Середній процент виконання норм складає – 104 %, а річний дійсний фонд робочого часу одного робітника складає – 1780 год. Чисельність допоміжних робітників – 30 % від числа відрядників.

Задача 9

У поточному році рентабельність операційної діяльності підприємства становила 27 %, а сума прибутку – 289614 грн. Адміністративні витрати у розрахунку до виробничої собівартості склали 15 %, а витрати на збут – відповідно 4 %. Визначити собівартість реалізованої продукції.

Задача 10

Вартість основних і допоміжних матеріалів – 11 грн / шт., нормована заробітна плата – 6,2 грн / шт., витрати з ремонту і експлуатації обладнання – 3600 тис. грн, річні цехові витрати – 800 тис. грн, загальновиробничі витрати – 900 тис. грн, річна нормована заробітна плата основних робітників – 1200 тис. грн, витрати на збут – 3 % від виробничих витрат. Розрахувати собівартість та орієнтовану ціну виробу А.

Задача 11

Розрахувати собівартість та орієнтовану ціну виробу А: собівартість основних і допоміжних матеріалів 12 грн/шт.; нормативна заробітна плата 6,25 грн/шт. Витрати з ремонту та експлуатації обладнання 3650 тис. грн. Річні цехові витрати 900 тис. грн. Загальновиробничі витрати 950 тис. грн. Річна нормована заробітна плата основних робітників 1300 тис. грн. Витрати на збут 3 %.

Задача 12

У звітному періоді собівартість товарної продукції становила 450 млн. грн, витрати на 1 грн товарної продукції 0,90 грн. У плановому періоді витрати на 1 грн товарної продукції повинні дорівнювати 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції буде збільшено на 7 %. Визначити собівартість товарної продукції планового періоду.

Задача 13

Плановий випуск продукції 4500 виробів, собівартість 105000 грн, питома вага основної заробітної плати виробничих робітників становила 21 %. Розрахувати величину цехових витрат, які потрібно включити до калькуляції собівартості одиниці виробу. Загальна сума цих витрат становитиме 40400 грн.

Задача 14

Визначити річний економічний ефект у виробника продукції від впровадження нової моделі виробу та термін окупності додаткових капіталовкладень за такими даними:

Показники	Базова модель	Нова модель
Програма випуску, тис. од.	80	80
Додатковий капітал, тис. грн	-	400
Собівартість виробу, грн	165	205
Ціна виробу, грн	180	225

Список рекомендованої літератури

1. Газуда М.В. Планування і контроль на підприємстві : навчально-методичний комплекс з навч. дисципліни для студ. четвертого курсу освітній ступінь: бакалавр / М.В. Газуда, О.В. Мошак. – Ужгород: ДВНЗ Ужгородський національний університет, 2018. – 62 с.

2. Поліщук С.В. Планування і контроль на підприємстві: Частина 1. Бюджетування бізнес-процесів на підприємстві: Комп'ютерний практикум : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за спеціальністю 051 Економіка / С.В. Поліщук, І.В., Макалюк. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 74 с.

3. Бурик А. М. Планування діяльності підприємства: навчальний посібник / А.М. Бурик. – Київ: ЦУЛ, 2018. – 260 с.

4. Прасол В.М. Планування і контроль на підприємстві : конспект для студентів денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність; 051 – Економіка / В.М. Прасол. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2021. – 152 с.

5. Громко Л.С. Планування і контроль на підприємстві : методичні вказівки для практичної роботи / Л.С. Громко. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2020. – 50 с.

6. Данилюк М.О. Планування і контроль на підприємстві: навчальний посібник / М.О. Данилюк. – Київ : Ліра - К, 2015. – 328 с.

4. ДИСЦИПЛІНА «ЕКОНОМІКА ПРАЦІ І СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ»

Тема 1. Економіка праці: мета, завдання, зміст. Праця: базові категорії та сучасні тренди

Економіка праці як навчальна дисципліни: мета, об'єкт, предмет, завдання. Зміст економіки праці. Інформаційна база дисципліни «Економіка праці». Взаємозв'язок з іншими дисциплінами.

Поняття і сутність категорії «праця». Праця як сфера життя людини та провідний чинник економічної діяльності: зміст, характер і види праці. Основні аспекти праці. Елементи праці. Функції праці.

Класифікація видів праці. Характер праці.

Особливості сучасних видів праці та зайнятості. Форми нестандартної зайнятості. Сучасне законодавство України у сфері регулювання форм праці. Основні види запозиченої праці. Розподіл обов'язків між суб'єктами запозиченої праці.

Мотиви та стимули до праці. Сутність потреб за А. Маслоу. Класифікація мотивацій. Внутрішня та зовнішня мотивація.

Тема 2. Система соціально-трудових відносин

Відтворення робочої сили. Поняття і зміст соціально-трудових відносин. Елементи системи соціально-трудових відносин: найманий працівник, роботодавець, держава. Принципи регулювання системи СТВ. Методи регулювання СТВ. Рівні та предмети соціально-трудових відносин.

Типи та види соціально-трудових відносин: патерналізм, соціальне партнерство, конфлікт, конкуренція, дискримінація, субсидіарність, добровільництво. Зміст цих понять. Роль МОП у регулюванні трудових відносин в Україні та світі.

Сучасний стан соціально-трудової сфери в Україні. Сучасний етап розвитку соціально-трудових відносин.

Тема 3. Трудові ресурси і трудовий потенціал

Населення як демографічна категорія, показники його чисельності і складу. Міграція населення. Приріст населення, види приросту (природний, механічний). Темпи росту і приросту трудових ресурсів. Працевдатність: загальна, повна, часткова, повна професійна

Економічна структура населення. Економічно активне населення, складові. Економічне неактивне населення, категорії неактивного населення.

Трудові ресурси як соціально-економічна категорія. Сутність, кількісні та якісні характеристики трудового потенціалу. Поняття трудового потенціалу.

Відтворення населення та формування трудового потенціалу. Чинники, що впливають на процес відтворення населення.

Тема 4. Ринок праці

Сутність, функції та елементи ринку праці. Особливості ринку праці. Суб'єкти ринку праці. Функції ринку праці. Кон'юнктура ринку праці. Типи кон'юнктури ринку праці. Ціна робочої сили. Інфраструктура ринку праці.

Види й моделі ринку праці (монополія, олігополія, моносонія; їх різновиди). Класифікація ринку праці. Критерії сегментації ринку праці.

Державне регулювання ринку праці в Україні. Класифікація методів державного регулювання ринку праці. Механізм державного регулювання ринку праці.

Тема 5. Регулювання зайнятості населення. Соціально-трудові відносини зайнятості

Соціально-економічна сутність, форми і види зайнятості. Поняття зайнятості. Форми зайнятості.

Безробіття як соціально-економічне явище. Визначення безробіття відповідно до рекомендацій МОП. Поняття робочої сили. Рівень участі населення в робочій силі. Рівень зайнятості. Рівень безробіття. Види безробіття. Природне та приховане безробіття.

Державне регулювання зайнятості в Україні. Державна політика у сфері зайнятості. Система державного регулювання зайнятості населення, її рівні. Активна і пасивна політики зайнятості.

Соціальний захист громадян від безробіття. Систем державних гарантій соціального захисту громадян від безробіття. Завдання та функції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Види загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Міжнародний досвід регулювання зайнятості.

Тема 6. Соціальний діалог та соціальне партнерство

Сутність і зміст соціального діалогу. Законодавство України про соціальний діалог. Сторони соціального діалогу. Об'єкт і предмет соціального діалогу. Принципи соціального діалогу.

Суб'єкти соціального діалогу та їх функції. Завдання і роль Національної тристоронньої соціально-економічної ради. Функції держави як суб'єкта соціального діалогу. Завдання і роль Національної служби посередництва і примирення (НСПП). Функції роботодавців та їх об'єднань як суб'єкта соціального діалогу.

Система колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин. Форми соціального діалогу. Зміст Генеральної угоди про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні.

Профспілки та їх роль у соціальному діалозі. Роль профспілкових організацій у вирішенні соціально-трудових суперечностей і конфліктів.

Тема 7. Сутність, фактори та резерви зростання продуктивності праці

Поняття ефективності праці. Соціальне та економічне значення її зростання.

Показники і методи вимірювання продуктивності праці. Показники продуктивності праці у промисловості та на транспорті. Показник трудомісткості. Проблеми методів вимірювання продуктивності.

Фактори росту продуктивності праці. Екстенсивні та інтенсивні фактори вимірювання продуктивності праці. Тривалість робочого дня як фактор впливу на продуктивність праці. Інтенсивні фактори росту продуктивності праці.

Резерви зростання продуктивності праці. Поточні та перспективні резерви росту продуктивності праці.

Тема 8. Організація оплати праці та заробітної плати

Сутність і структура доходів працівника. Класифікація доходів економічно активного населення (робочої сили). Джерела доходів населення. Структура доходів громадян (найманих працівників).

Сутність та функції заробітної плати. Принципи заробітної плати.

Структура заробітної плати. Основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, їх склад. Інші заохочувальні й компенсаційні виплати, складові. Надбавки й доплати.

Форми й системи оплати праці, їх характеристика.

Організація оплати праці в бюджетній сфері. Тарифна система. Тарифна сітка, тарифні розряди, тарифні коефіцієнти.

Особливість оплати праці керівників, спеціалістів та службовців.

Організація преміювання працівників.

Гнучка, безтарифна та контрактна система оплати праці.

Державний механізм регулювання оплати праці. Індксація грошових доходів громадян та індексація заробітної плати, порядок нарахування.

Тема 9. Планування та аналіз показників у сфері праці

Сутність та зміст планування та аналізу трудових показників. Система трудових показників.

Планування й аналіз чисельності й складу персоналу підприємства. Забезпеченість підприємства персоналом. Показники аналізу ефективності використання робочого часу.

Планування та аналіз витрат на оплату праці.

Сутність, методи та завдання планування трудових показників.

Методика планування трудових показників.

Тема 10. Звітність і аудит у сфері праці

Аудит персоналу: сутність, мета, завдання, принципи. Аудит у сфері праці. Статистична звітність у сфері праці. Первинні форми статистичної звітності з питань праці, заборгованості виплат заробітної плати та використання робочого часу.

Соціальний аудит у теоретичному полі соціального забезпечення.

Тема 11. Організація та нормування праці

Сутність, основні принципи й завдання організації та нормування праці. Поняття і зміст. наукової організації праці.

Трудовий процес та його елементи. Класифікація трудових процесів. Основні елементи трудового процесу. Трудові дії. Трудові прийоми. Види робочих операцій.

Спостереження за трудовими процесами: фотографія робочого дня та хронометраж трудових процесів. Зміст хронометражу.

Трудові нормативи й мікроелементне нормування. Класифікація нормативних матеріалів.

Норми витрат праці та їхня класифікація.

Орієнтовні задачі для атестаційного екзамену

Задача 1

Середньооблікова чисельність працівників за звітний період склала 400 осіб. Протягом року прийнято на роботу 30 осіб, звільнено 45 осіб, в тому числі: за порушення трудової дисципліни - 17 осіб, за власним бажанням 15 - осіб. Визначити коефіцієнт прийому, вибуття та плинності кадрів.

Задача 2

Розрахувати середньооблікову чисельність працюючих у фірмі за березень, якщо вона почала свою роботу з 11 березня і нарахувала у своєму складі 125 осіб персоналу. З 18 березня на роботу було прийнято ще 7 працівників.

Задача 3

Робітник 4-го розряду протягом місяця згідно з графіком відпрацював 164 год і фактично виготовив 320 деталей. Норма часу, встановлена на виготовлення однієї деталі, дорівнює 35 хв. Годинна тарифна ставка робітника 1-го розряду становить 5,14 грн, тарифний коефіцієнт 4-го розряду – 1,35. За виконання місячного планового завдання нараховується премія в розмірі 20% тарифного заробітку і ще по 1% за кожний відсоток перевиконання плану. Нарахувати заробітну плату робітнику 4-го розряду за відрядно-преміальною формою оплати праці.

Задача 4

Слюсар 3-го розряду протягом місяця згідно з планом відпрацював 24 робочі зміни тривалістю 8 год кожна. Він виконав планове завдання на 105%, фактично виготовивши 630 металовиробів. За кожну одиницю продукції, вироблену понад план, розцінка збільшується удвічі. Годинна тарифна ставка 3-го розряду становить 6,32 грн. Нарахувати місячну заробітну плату слюсарю 3-го розряду за відрядно-прогресивною формою оплати праці.

Задача 5

Робітник-налагоджувальник 2-го розряду за місяць відпрацював 23 робочі зміни тривалістю 8 год кожна. Годинна тарифна ставка 2-го розряду становить 5,55 грн. Основні робітники, яких він обслуговував, виконали виробниче завдання місяця на 110%. Нарахувати місячну заробітну плату робітнику-налагоджувальнику 2-го розряду за непрямою відрядною формою оплати праці.

Задача 6

Бригада робітників у складі трьох осіб, працюючи разом, виконала виробниче завдання і заробила 4000 грн. Робітник "А" відпрацював при цьому 24 дні і мав КТУ (коефіцієнт трудової участі) 3,2. Робітник "Б" відпрацював 22 дні і мав КТУ 2,5. Робітник "С" відпрацював 20 днів і мав КТУ 2,0. Розподілити

бригадний заробіток пропорційно внеску кожного робітника у спільну роботу з урахуванням встановлених КТУ.

Задача 7

Чисельність працівників на підприємствах міста на початок року становила 500 тис. осіб, планова чисельність на кінець року – 480 тис. осіб. Упродовж року з підприємств міста було звільнено 60 тис. осіб, із них 28 тис. осіб працевлаштовано на тих же підприємствах. Визначте додатковий попит на робочу силу упродовж року.

Задача 8

Чисельність економічно активного населення в місті становить 18 тис. осіб, із них безробітних 5 %. На 01.01.2023 р. чисельність вільних вакансій у місті становила 200 місць. За 2023 р. індекс зміни рівня безробіття становив 1,06. Визначте індекс зміни коефіцієнта напруженості на ринку праці в місті, за умови скорочення чисельності економічно активного населення на 4 % і зниження чисельності вільних вакансій на 5,5 %. Зробіть висновки.

Задача 9

Визначити середньооблікову чисельність експлуатаційного контингенту за перше півріччя звітнього року, якщо на початок року облікова чисельність становила 630 осіб; 01.03. прийнято 22 особи, а 30.04. звільнено 6 осіб.

Задача 10

Визначити середньооблікову чисельність персоналу організації за звітний рік, якщо на 1.01. (початок звітнього року) облікова чисельність становила 1280 осіб; 31 березня поточного року було прийнято 184 особи сезонних працівників, 1 червня цього ж року прийнято ще 32 особи, а 30 вересня того ж року звільнено 128 осіб.

Задача 11

Визначити середньооблікову чисельність персоналу підприємства у звітньому році, виходячи з даних про чисельність працівників на початок кожного кварталу звітнього року:

- на 1 січня чисельність працівників становила 517 осіб;
- на 01.04. звітнього року – 536 осіб;
- на 01.07. – 529 осіб;
- на 01.10. – 518 осіб;
- на 31.12. (або 1 січня наступного року) – 504 особи.

Задача 12

Визначити середньооблікову чисельність персоналу підприємства у звітному році, виходячи з даних про чисельність працівників на початок кожного місяця звітного року: на 01.01. – 12 340 осіб;

01.02. – 11 671 особа;	01.08. – 12 416 осіб;
01.03. – 11 636 осіб;	01.09. – 12 455 осіб;
01.04. – 12 214 осіб;	01.10. – 12 474 особи;
01.05. – 12 288 осіб;	01.11. – 12 433 особи
01.06. – 12 362 особи;	01.12. – 12 401 особа;
01.07. – 12 398 осіб;	31.12. – 12 322 особи.

Задача 13

Річний обсяг випуску деталей цехом складає 54 тис. шт./рік. Трудомісткість виробу знизиться з 52 до 47 хв./шт. Ефективний річний фонд робочого часу працівника складає 1860 год/рік, запланований коефіцієнт виконання норм виробітку - 1,15. Визначити зростання продуктивності праці та відносне вивільнення робітників за рахунок зниження трудомісткості.

Задача 14

Визначити приріст обсягу виробництва підприємства за рахунок зростання продуктивності праці за такими даними:

Показник	Базовий рік	Звітний рік
Обсяг товарної продукції, тис. грн.	11800	12900
Чисельність персоналу, осіб	428	442

Задача 15

Робітник 8 розряду при розрядній системі оплати праці виконав обсяг робіт на 190 нормо/годин, при цьому відпрацював 22 зміни по 8 годин. За виконання норм виплачують премію у розмірі 10 % та за кожний відсоток перевиконання плану – 1,5 % відрядної заробітної плати.

Список рекомендованої літератури

1. Назарова Г.В. Економіка праці: навчальний посібник / Г.В. Назарової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 330 с.
2. Ільч Л.М. Економіка праці та соціально-трудова відносина: підручник / Л.М. Ільч, О.В. Акіліна. – Київ: Київський ун-т ім. Бориса Грінченка, 2020. – 952 с.
3. Іляш О.І. Економіка праці і соціально-трудова відносина: підручник для здобувачів ступеня бакалавра, за спеціальністю 051 «Економіка» / О.І. Іляш, Н.О. Черненко, О.А. Шевчук, О.О. Трофименко, С.С. Гринкевич, Я.І. Глущенко. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2023. – 371 с.

4. Карпіщенко О.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник О.І. Крапіщенко. – Суми : Сумський державний університет, 2024. – 349 с.

5. Ткачук В. А. Економіка праці й соціально-трудові відносини: навчальний посібник / В.А. Ткачук, Є.О.Ланченко, О.Д. Балан, І.П Гаврилюк. – Київ: НУБіП України, 2022. – 616 с.

6. Семикіна М.В. Економіка праці та соціально-трудові відносини: практикум. Навчальний посібник/ М.В. Семикіна. – Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2020. – 228 с.

7. Ткачук В.А. Економіка праці й соціально-трудові відносини : навчальний посібник / В.А. Ткачук [та ін.]. – Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2022. – 616 с.

8. Безпалько О.В. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навчальний посібник / О. В. Безпалько. – Київ: Кафедра, 2020. – 310 с.

9. Іваницька С.Б. Навчальний посібник із дисципліни «Економіка праці й соціально-трудові відносини» для студентів галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» й 07 «Управління та адміністрування» усіх форм навчання / С.Б. Іваницька, Т.О. Галайда. – Полтава: ПолтНТУ ім. Юрія Кондратюка, 2019. – 217 с.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи
та міжнародних зв'язків

Віталій ХАРУТА

02 квітня 2026 р.**КРИТЕРІЇ**

оцінювання досягнутих результатів навчання
на атестаційному екзамені за освітньо-професійною програмою
«Економіка»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Завдання	Максимальна кількість балів за 1 завдання	Разом максимальна кількість балів
Теоретичні питання:		
- з дисципліни «Обґрунтування рішень та оцінювання ризиків»	10	20
Практичні завдання (задачі):		
- з дисципліни «Економіка підприємства»	20	40
- з дисципліни «Планування і контроль на підприємстві»	20	20
- з дисципліни «Економіка праці і соціально-трудова відносини»	20	20
Разом	x	100

Переведення результатів, одержаних за 100-бальною шкалою оцінювання, у національну шкалу та шкалу ECTS:

Оцінка ECTS	Зміст оцінки	За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
1	2	3	4
A	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) з незначними недоліками, які не мають принципового значення	90-100 балів	відмінно
B	Дуже добре – високий рівень знань (умінь) з деякими недоліками	82-89 бали	добре
C	Добре – добрий рівень знань (умінь) з окремими недоліками	74-81 балів	

D	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) з недоліками, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	64-73 бали	задовільно
E	Достатньо – мінімальний рівень знань (умінь), допустимий для подальшого навчання або професійної діяльності	60-63 бали	
FХ	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	35-59 балів	незадовільно
F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсів – дуже низький рівень знань (умінь), потребує повторного вивчення дисциплін	1-34 бали	

Оцінку атестаційного екзамену від 0 до 59 балів вважають незадовільною.

Завідувач кафедри ЕМБА
д-р екон. наук, професор

Вікторія ЯНОВСЬКА

2 березня 2026 р.

ДОДАТОК А
ФОРМА БІЛЕТА АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЕКЗАМЕН

Освітня програма «Економіка»

спеціальності 051 «Економіка»

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи
та міжнародних зв'язків

Білет № ____

Теоретичні питання

1. Текст запитання
2. Текст запитання

Задачі

1. Умови задачі
2. Умови задачі
3. Умови задачі
4. Умови задачі

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри економіки, маркетингу та бізнес-адміністрування 2 березня 2026 року, протокол № 10.

Розглянуто та схвалено на засіданні Вченої ради навчально-наукового інституту управління, технологій та правових наук НТУ 25 березня 2026 року, протокол № 3.

Розглянуто та схвалено на засіданні Науково-методичної ради Національного транспортного університету 2 квітня 2026 року, протокол № 31.

Завідувач кафедри ЕМБА
д-р екон. наук, професор

Вікторія ЯНОВСЬКА